

Dramele pământului

Comemorarea lui Vasile Alecsandri, cu tot ansamblul de idei, comentarii și sinteze prilejuit de festivități, a sugerat citorva critici de teatru români și străini premisele unui raționament de valoare care ridică azi o problemă foarte actuală, aceea a *activității pluri-dimensionale a autorului dramatic*: poet, prozator, om de cultură, gazetar, director de teatru și om politic.

Explicația unei scene din piesa *Dona Juana* de Radu Stanca sugera cronicarului ziarului „Borba“ din Belgrad ideea că Alecsandri ar avea continuatori în dramaturgia contemporană.

Astfel lansată, ipoteza nu ar fi lipsită de argumente și semnificații, dar ea se referă la forme și structuri, fără să meargă la sensul mai general enunțat mai sus.

Există însă o trăsătură clasică și definitorie a teatrului și dramaturgiei românești, anume *raportul direct și major dintre istorie și actualitate, dintre personalitate și societate*, iar în această ordine de idei cultura noastră poate furniza un număr infinit de exemple, de la ambianța „pandurească“ în care s-a înfiripat geneza de la Cișmeaua Roșie și pînă la teatrul Eliberării.

Știm cît este încă de controversată zona cercetării clasicismului românesc în sferile care se încrucișează cu aceea a clasicismului universal. Dar este unanimă părerea că bazele acestui clasicism sînt populare și țărănești, așa cum am convenit să spunem și despre limba română literară, ca despre întreg fundamentul istoric al artei și literaturii noastre.

În cazul literaturii și artei dramatice se elimină orice dubiu. Dacă tragedia nu s-a născut pe teritoriul carpato-dunărean, — așa cum afirmă o serie de documente încă insuficient tratate — nu mai începe totuși nici o îndoială că „hiatus“-ul înregistrat vreme de peste o mie de ani în protoistoria teatrului românesc a fost populat cu forme primitive ale teatrului liric și baladesc, care au asigurat continuitatea vechiului spectacol, transferindu-l în forme specific țărănești, mai bine zis într-un univers țărănesc specific, în care, după Văcărești, vor veni să soneze cu succes și pașoptiștii, creatorii literaturii și teatrului național, ca mai tirziu Eminescu, Nicolae Iorga și Lucian Blaga, acesta din urmă cutezînd să-și avanseze pegașii gîndirii, ca și Mircea Eliade, chiar dincolo de zarea clasicismului

greco-latin, spre universul prefolcloric, de unde începe noaptea necunoașterii noastre absolute.

Existența infrastructurii țărănești (și eliminăm din asta fără regrete orice fior metafizic) este o realitate caracteristică a clasicismului românesc. Iar dacă Alecsandri a dorit și a ținut să aducă țărani pe scenă, oricît de convenționali ar fi fost ei, prezența lor dramatică nu se reclamă de la genul „*bergeries de Racan*” ce ilustraseră clasicismul academic francez, ci corespundea unei necesități istorice care a marcat pozitiv apartenența populară a teatrului și literaturii culte românești în dimineața romantismului revoluționar.

Acesta este un filon pe care se poate avansa cu succes în contemporaneitate, iar redescoperirea lui în climatul ideologiei noastre care-i oferă un teren deosebit de fertil, ne poate conduce la concluzii extrem de interesante. Avem față de noul univers țărănesc această datorie de onoare.

Este curios, deși evident, că în literatura română contemporană, proza stă de departe mai bine decît teatrul în explorarea acestei continuități; este de aceea mai „culturală” în sensul clasicismului nostru, decît dramaturgia.

Este, acuma, momentul artelor spectacolului contemporan, al teatrului și al filmului politic, în care, ca și în istoria care se face și se scrie, cultura pămîntului nu se mai desparte de pămîntul culturii.

Dar pe unde se situează piesele și filmele care să onoreze, în continuare, această tradiție fundamentală, această trăsură de unire între generații? Pentru că, totuși, legătura românului cu pămîntul a fost și pururi rămîne cea mai trainică dintre toate. De viața și munca agricultorilor și a intelectualității satelor, ne leagă prea multe experiențe și amintiri personale, ca să trecem atît de ușor peste ele și anume tocmai peste cele mai dramatice, de neuitat, al căror specific revoluționar ne pasionează încă deopotrivă.

Vreau să spun că universul civilizației noastre actuale se întemeiază pe acte de cultură inestimabile a căror memorie nu s-a pierdut niciodată de-a lungul mileniilor de luptă pentru libertatea și neatîrnarea neamului nostru. Există în acest specific o sumă de permanențe ce definesc sufletul și *omenia românească*, elemente păstrate și subliniate prin generațiile succesive ale națiunii și în primul rînd, desigur, ale țărănimii, în istoria antică, medievală și modernă a României.

Schimbarea structurilor de clasă intervenite în istoria contemporană a implicat desigur modificări esențiale în acest univers cultural.

Bineînțeles, e altul decît acela idealizat de Duiliu Zamfirescu în *Viața la țară*. Dar aceste modificări nu au „alienat” un anumit fond spiritual specific și cunoaștem prea bine ponderea moștenirii culturale în teoria partidului nostru despre aria largă în care națiunea socialistă își exercită prerogativele ei istorice. Un document de partid observa nu de mult că noi trebuie să ținem seama de condițiile specifice din România, de faptul că peste 75 la sută din populație o constituia, acum 25 de ani, țărănimia, fapt pentru care partidul a acordat o atenție deosebită muncii în rîndul acesteia, întăririi alianței dintre muncitori și țărani, alianță care a constituit și constituie și astăzi principala forță politică a întregului proces revoluționar, garanția desfășurării cu succes a revoluției socialiste. Considerăm în consecință, că scriitorii noștri trebuie să acorde o mai mare importanță acestei trăsături caracteristice a istoriei noastre contemporane, interpretînd-o ca o realitate inseparabilă de procesul construcției socialiste.

Este absolut necesar să ținem seama de această trăsătură specifică, ineludabilă, a dezvoltării societății noastre, a însăși istoriei partidului nostru comunist. Unii dintre noi își aduc aminte că încă din timpul războiului, în 1945, partidul a mobilizat țărănimia pentru preluarea cu forța a pămîntului din mîinile moșierilor și împărțirea acestuia țărănilor săraci și mijlocași. Deci, încă în 1945, moșierimea a fost lichidată, marea proprietate trecînd în mîinile țărănimii muncitoare. În felul acesta, s-a creat baza economică pentru transformarea revoluționară a satului și pentru întărirea alianței dintre muncitori și țărani.

Țărănimia a văzut, astfel, în mod practic, că numai clasa muncitoare este în stare să rezolve problema adevărată, fundamentală, aceea de a lichida moșierimea și a trece pămîntul în mîinile ei; iată „*baza economică și socială de care ne-am preocupat de la început și pe care s-a desfășurat întregul proces de construcție socialistă în România*” — a spus tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În ultimul sfert de veac s-au scris cîteva „piese țărănești” notabile, drame și comedii. Unele au rămas, altele, cele mai multe sînt perimate. Ar trebui să pară ciudat că într-o țară în care cooperativizarea socialistă s-a extins integral și definitiv, lumea țărănimii noi prezintă un univers spiritual încă inedit pentru dramaturgi, mai ales acolo unde acesta ar trebui să pasioneze cel mai mult intelectualitatea. Odată încheiat procesul cooperativizării agriculturii și pe măsură ce s-a putut constata că în România agricultura socialistă asigură în întregime necesarul de produse agro-alimentare al populației de la orașe și de la sate, nu trebuie să uităm o singură clipă că *atingerea acestui țel ar fi fost imposibilă în condiții de subdezvoltare intelectuală*, deoarece, așa cum conducerea parti-

dului nostru nu ostenește să sublinieze cu orice prilej, considerăm că făurirea societății socialiste nu se poate realiza decît pe baza științei și tehnicii celei mai înaintate.

Iar ca să revenim la explicația inexplorării dramatice a sferei acesteia, nu cred că se poate vorbi și serie despre satul românesc de astăzi și despre „viața la țară”, fără să se evidențieze în primul rînd realitatea acestei ieșiri definitive din subdezvoltarea intelectuală.

Acest proces, ca și celelalte, legate de urbanizarea treptată a civilizației noastre materiale, nu s-a produs totuși și nu se poate produce fără frămîntări, neînțelegeri și traumatisme la nivelul conștiinței individuale a factorilor angrenați în această confruntare dintre vechi și nou. O naștere fără dureri nu e posibilă decît în cazuri excepționale. Iar excepțiile, precum bine se știe, nu fac decît să confirme regula.

Educarea fiecărui „subiect” joacă și aici un rol precumpănitor. Și dacă arta dramatică își revendică și misiunea de cizelator al sufletelor oamenilor, iată un front larg în care ea își poate desfășura forțele. Artele spectacolului și în special teatrul și filmul au realmente o sarcină sporită în această direcție, pentru că filmul și teatrul — acum aceasta e ordinea lor în „frontul ideologic” — se adresează celui mai larg auditoriu, iar televiziunea le propulsează azi chiar în linia întâia.

Cunoaștem cu toții teatrul și filmul românesc cu tematică țărănească. Am avut multe lucrări valoroase, dar au fost și multe neinteresante, a căror mediocritate nu s-a datorat totdeauna absenței talentului realizatorilor, cît, mai cu seamă, înțelegerii incomplete a fenomenului istoric contemporan la care ne referem mai înainte.

Cooperativizarea agriculturii, de pildă, nu s-a desăvîrșit ca un proces simplist de la teorie la practică, de la „cauză” la „efect” ca într-o formulă chimică aplicată în laborator. Măsurile importante, elaborate și aplicate pe scară largă după Congresul al X-lea și îmbunătățite cu succes pe parcurs (unele în curs de aplicare și îmbunătățire) ne furnizează suficientă concluzii în legătură cu complexitatea acestui proces revoluționar în care dezvoltarea dialectică preschimbă uneori și „efectele” în „cauze”.

Am fost întrebat adesea dacă nereușitele la care ne referim s-au datorat numai cineaștilor, sau numai autorilor dramatici respectivi. Și am răspuns că, uneori, da. Alteori însă, neabordarea dreaptă și curajoasă a realității s-a datorat și unei îndrumări confuze, timorate și „de serviciu” din partea administrației culturale. Și fiindcă sîntem aici, trebuie să spun că aceste „măsuri administrative” reflectau însă și unele erori de concepție ivite în însăși politica agrară preconizată cu ani în urmă de o serie de cadre din aparatul de stat, ale cărei „efecte” întîrziate mai dau încă de furcă lucrătorilor din agricultură.

Lipsa lor de pregătire și de perspectivă a frînat desigur apariția unor opere realiste, autentice; dar nu aceasta este „cauza”, unică a nereușitelor. Și pentru că vorbim despre artele spectacolului, să ne gîndim numai de cîte ori regizorii și interpreții noștri redau exact ambianța materială și spirituală a țăranilor, chipul și vorbirea lor adevărată. Ar fi greu de spus că am făcut-o totdeauna cu succes. Ba chiar, s-a creat un fel de țăran „standard”, de operetă, neadevărat, în care s-au și „specializat” unii dintre actorii și actrițele noastre. Din fericire, în ultima vreme, ne-am mai debarasat de aceste false „tipuri”, într-un binevenit asalt spre autenticitate.

S-a discutat mult în unele cercuri de activiști culturali dacă e necesar să se scrie în mod special „despre” și „pentru” țărani.

Este și aceasta una din prejudecățile „administrative” evocate mai înainte. Arta trebuie să fie general accesibilă și să nu fie creată pe baza prejudecăților „tematice”. Nu este mai puțin adevărat că, față de ponderea pe care țăranimea o reprezintă în structura și numărul populației noastre, satul nou oferă în sfera vieții sociale românești o enormă sursă de inspirație, încă insuficient explorată de cineaștii și oamenii noștri de teatru. Noua lui spiritualitate constituie și în acest sens o trăsătură specifică a revoluției noastre culturale pe care sîntem chemați să o înțelegem și să o onorăm așa cum merită.

Nu este ușor să cugeți și să vorbești despre pămînt într-o țară în care producătorii agricoli reprezintă majoritatea, fiindcă prin definiție ești obligat atunci să cuprinzi atît de multe încît sfera preocupărilor ar atinge pe aceea a economiștilor și politologilor. Căci, așa după cum nu poți să scrii despre cultură fără să te referi la politica culturală, nu poți scrie povești despre agricultură în necunoștință de cauză, necunoscînd adică, în mod serios, bucuriile și necazurile „vieții la țară”, unde nu cîntă în permanentă privighetorile și nici rozele nu înfloresc tot anul.

Nu vom vorbi în România — încă mulți ani de-acum înainte — despre literatură și artă ca factor activ primordial în cultura națională, cîtă vreme această temă de bază a politicii, economiei și fenomenologiei noastre istorice nu este abordată în profunzimea și amploarea ei cea mai conștientă și mai reprezentativă, cu cea mai luminată răspundere și cel mai înalt patriotism.

Acesta poate fi unul din angajamentele intelectualității artistice în întîmpinarea Conferinței Naționale a partidului și aniversării Republicii, în „realizarea cincinalului înainte de termen”.